

PAPER DETAILS

TITLE: NEVRÛZ B. ÎSÂ'NIN MANZÛME-I KISSA-I KERBELÂ ADLI MESNEVISİNDE GEÇEN
AYETLER

AUTHORS: Yahya YÜKSEL

PAGES: 639-658

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1267237>

NEVRÛZ B. İSÂ'NIN MANZÛME-İ KISSA-İ KERBELÂ ADLI MESNEVİSİNDE GEÇEN AYETLER¹

Yahya YÜKSEL²

ÖZET

Nevrûz b. İsâ, H. 1206 (M. 1792) yılında Adana'da dünyaya gelmiş ve bir süre Malatya'da yaşamıştır. İsmi Velî, mahlası ise Tekellümcüoğlu'dur. Şiirlerde Nevrûz veya Seyyid Nevrûz ismini de kullanır. Kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan Nevrûz b. İsâ'nın, çalışmamıza konu olan Manzume-i Kissa-i Kerbelâ adlı eserinden başka Velâyet-nâme-i İbrâhîm Edhem ve Manzûme-i Kissa-i Yûsuf ile Züleyhâ adlı eserleri de mevcuttur. Aynı zamanda hâfız olan İsâ bir tekkeye intisâb etmiş ve burada dinî eğitim almıştır. Câferî olan şair, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesini anlattığı maktel türü eserinde Allah'a olan imanını ve Hz. Peygambere olan sevgisini sıklıkla dile getirir. Ayrıca ehl-i beyt, dört halife, on iki imam, bazı mutasavvıf şairler, peygamberler ve din büyüklerine olan sevgisini ve bağlılığını da samimi bir şekilde ifade eder. Zikredilen şahıslardan, dinî-tasavvufî konulardan bahsederken âyetlerden yararlanmış, âyetler yardımıyla eserinde dile getirdiği duygu ve düşüncelerini desteklemiştir.

Anahtar Kelimeler: Nevrûz b. İsâ, Manzume-i Kissa-i Kerbelâ, Âyet.

QUR'AN VERSES SAİD AT MANZÛME-İ KISSA-İ KERBELÂ OF NEVRÛZ B. İSÂ

ABSTRACT

Nevrûz b. İsâ was born in Adana in 1206 (1792) and lived in Malatya for a while. His name is Velî and his pseudonym is Tekellümcüoğlu. He also uses Nevrûz or Seyyid Nevrûz in poems. Nevrûz b. İsâ with no information about the sources apart from the work titled Manzume-i Kissa-i Kerbelâ, which is the subject of our work, there are also works named as Velâyet-nâme-i İbrâhîm Edhem and Manzûme-i Kissa-i Yûsuf and Züleyhâ. At the same time, İsâ, who was a devotee, became a tekke and received religious education there. The poetic, in his maktel type work, which he tells about the martyrdom of Hüseyin in Kerbelâ, his faith in Allah and Hz. Muhammet he often expresses his love for the Prophet. In addition, the Ahl-i Bayt sincerely expresses his love and devotion to the four caliphs, twelve imams, some sufi poets, prophets and religious elders. He made use of verses when talking about the mentioned subjects, religious-sufistic issues. He supported the feelings and thoughts he tried to express in his work with the help of verses.

Keywords: Nevrûz b. İsâ, Manzume-i Kissa-i Kerbelâ, Qur'an Verses.

¹ Bu makale, "Nevrûz b. İsâ'nın Manzûme-i Kissa-i Kerbelâ'sı" adlı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Piraziz Anadolu Lisesi, sara_yahya@hotmail.com

GİRİŞ

Akün, Klasik Türk Edebiyatı için şu ifadeleri kullanır:

“Türk edebiyatının umumi gelişimi içinde, nazarî ve estetik esaslarını İslâmî kültürden alarak meydana gelen ve özellikle örnek kabul ettiği Fars edebiyatının her yönden kuvvetli ve sürekli tesiri altında şekillenip belirgin örneklerini vermeye başladığı XIII. yüzyıl sonlarından, XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar, bünyesini sarsıcı ve zayıflatıcı bir tepki ve değişikliğe uğramadan Arapça-Farsça kelimelerin geniş ölçüde yer aldığı bir dille varlığını altı asır sürdürmüş bir edebiyat geleneğidir.” (1994: 9/389).

Kuşkusuz Türklerin İslamiyet’i kabulü yaşantılarında, coğrafyalarında, kültürel hayatlarında köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Bu durum Türk edebiyatının seyrini de derinden etkilemiş, İslamiyet’le birlikte İranlılar ve Araplarla sosyal ve kültürel anlamda yaşanan etkileşim sürecinden dil ve edebiyat ürünleri de nasibini almıştır.

“Nazarî ve estetik esaslarını İslâmî kültürden alarak” (Akün, 1994: 9/389) meydana gelen Klasik Türk Edebiyatı’nın kaynakları arasında Kur’ân-ı Kerim, hadisler, peygamber kıssaları ve mucizeleri, dini ilimler, İslam tarihi, tasavvuf, mutasavvıflar ve onların kerametleri en önemli başlıklar olmuş; bununla birlikte yine dinî içerikli tevhid, münacaat, na’t, mevlid, hilye, kırk hadis, siyer, menâkıbnâme gibi nazım veya nesir türleri oluşmuştur. Kaynağını İslam tarihinden alan, dinî içerikli türlerden biri de “maktel”dir. İslâm tarihi açısından günümüzde de kanayan bir yara olmaya devam eden ve Müslümanlar arasında dinî veya siyasî bazı olumsuzluklar doğuran Hz. Hüseyin’in Kerbelâ’da şehit edilmesi hadisesi, öncelikle Arap ve İran edebiyatında kendine yer bulmuş, daha sonra Müslümanlığın kabul edilmesiyle birlikte Türk şairler tarafından da 14. yüzyıldan itibaren işlenen bir konu olmuştur. Hz. Hüseyin ve yakınlarının Kerbelâ’da şehit edilmesini anlatan ve *Maktel* ya da *Maktel-i Hüseyin* adıyla anılan bu türe ait eserler 20. yüzyıla kadar Klasik Türk Edebiyatı şairleri tarafından verilmiştir.³ Maktel türü

³ Edebiyatımızda en eski maktel, Kastamonulu Şâzî’nin *Dâstân-ı Maktel-i Hüseyin* başlıklı ve 1361-62 yılında tamamlanıp mesnevî nazım şekliyle kaleme alınan eseridir. Yine bu yüzyılda Yûsuf-ı Meddâh tarafından yazılan Maktel-i Hüseyin adlı eser de vardır. 15. yüzyılda Yazıcıoğlu Mehmed’in (ö. 1453) *Muhammediye* adlı eserinde yer alan mersiye de bu türe örnektir. 15. yüzyıldaki diğer bir örnek ise Sinan Paşa’nın (ö. 1486) *Tazarrûname* adlı eserinde yer alır. 16. yüzyılda Hayretî’nin *Der-Medh-i İmâm-ı Sa’id A’nî Hüseyin-i Şehîd* başlığını taşıyan bir mersiyesi mevcuttur. Yine bu yüzyılda Fuzûlî’nin *Mersiye-i İmâm Hüseyin Râdiyallâhu ‘Anh* adlı mersiyesi önemli eserler arasındadır. Yüzyılın diğer Kerbelâ mersiyelerini ise Ubeydî, Şemsi Paşa, Virânî ve Sâfî gibi şâirler yazmıştır. 17. yüzyılda Kerbelâ mersiyesi yazan şâirlerin sayısında bir miktar artış görülür. Bu şâirler: Seyyid Seyfullah İbn-i Nizâmeddin, Gelibolulu Ali, Bağdatlı Rûhî, Kafzâde Fâizî, Arşî, Sabri Mehmet Şerif, Fehim-i Kadîm, Sabûhî Şeyh Ahmed Dede, Ferîdun, Cem’î, Nâilî, Neşâtî ve Fasih Ahmed Dede’dir. 18. yüzyılda Kerbelâ mersiyesi yazan şâirlerimiz: Birrî Mehmed Dede, Edirneli Kâmi Efendi, Yahyâ Nazîm, Bursalı Belîğ, Sezâyî-i Gülşenî, Cemâlî, Nevres-i Cedîd, Behîştî, Sükûtî, Tahir, Zühdi Abdülmecid ve Hâşim Efendidir. 19. yüzyıla geldiğimizde hem Kerbelâ mersiyesi yazan şâir sayısında hem de bunların yazdıkları şiir sayısında büyük bir artış görülür. Bu dönemdeki başlıca şâirler ise şunlardır: Neşet Efendi, Zekâyî Dede, Selâmî, Ref’î-i Kâlâyî, Keçizâde İzzet, Müştak Baba, Mehmet Şâkir Efendi, Mehmet Emin İffet, Muharrem Efendi, Şeref Hanım, Zahmî, Kâmi-i Âmidî, İydî Hacı Mehmed, Seni, Lebîb, Tûrabî, Leskofçalı Gâlib, Ziyâ Paşa, Yenişehirli Avnî, Ceyhunî, Kâzım Paşa, Mebni, Hocazâde Ahmed Kâmil, Kemterî, Âdile Sultan, Hakkı Beğ, Kâzım İbrahim Çelebi, Edhem, Osman Şemsî, Molla Murad, Gedaî, İbret, Dürri, Şirzad, Caferî, İzzetî, Zihnî-i Kilisi, Nazif, Necmî, Leylâ Hanım, Haydar el Keyalî E’r-rufai, Kemâleddin Muhammed Kemâhî, Figânî, Mustafa Eşref Paşa. 19. yüzyılda ise bu mersiyelerin sayısı oldukça artmıştır. 1930’lu yıllara kadar yoğun bir

eserlerden biri de 18. yüzyılın sonu ile 19. yüzyılın başlarında yaşayan ve Adanalı bir şair olan Nevruz b. İsa'ya ait *Manzûme-i Kissa-i Kerbelâ* adlı eserdir. Câferî olan şair, Hz. Hüseyin'e olan sevgisini ve yaşanan hadise karşısında duyduğu üzüntüsünü samimi bir şekilde ifade ederken âyet ve hadislerden yararlanmışır.

Çalışmaya konu olan âyet ve hadislerin tespit edildiği *Manzûme-i Kissa-i Kerbelâ* adlı eserin sahibi Nevruz b. İsa, Adanalıdır. Kaynaklarda hakkında bilgi bulunmayan şair ile ilgili bilgi veren tek kaynak ismini zikrettiğimiz mesnevidir. Eserinde Adanalı olduğunu dile getirir:

Menim Seyyid Nevruz Adanadır şehrimiz

'Arz ider sılayı gören ister gönül

(22-A/ 24)⁴

Şâir, H. 1206 (M. 1792) yılında dünyaya gelmiştir:

Biñ iki yüz altıda toğmuşam men anadan

Biñ iki yüz otuz bir senede oldım şâbî

(44-A/ 7)

İsmi Veli, mahlası ise Tekellümcüoğludur. Ayrıca Nevruz ismini de kullanır:

Nevruzam mahlaşım Tekellümcioğlu 'aşk elinde çekerim gülû

Lâ muhâl çözülmaz muhkem bağı kavîdür bendimüz ikrâr-ı 'Alîdür (123-A/15)

Ben bî-çâre Tekellümcioğlu Nevruzum Nevruz

İsmim Velîdir hamdu'llâh lîsân-ı ehl-i dîlim

(65-A/ 15)

Nevruz b. İsa, eserin H. 8 Zilhicce 1231 tarihinde (M. 30 Ekim 1816) yazıldığını dile getirir. H. 1206'da (M. 1792) doğan şairin genç yaşta böyle bir eseri yazdığı görülmektedir:

şekilde yazılmaya devam eden maktel yazma geleneği 1940'lardan sonra azalır (Çağlayan, 1997: 37-38; Eren, 2017: 5; Güngör, 2003: 456; Tatçı, 1998: 60; Çakır, 2012: 709).

⁴ Manzûme-i Kissa-i Kerbelâ adlı eserden alınan örnek beyitler için şu kaynaklardan faydalanılmıştır: Yahya Yüksel (2012). Nevruz b. İsa'nın Manzûme-i Kissa-i Kerbelâ'sı, 70a-139b. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu: Ordu Üniversitesi. Nihal Ceylan (2012). Nevruz b. İsa'nın Manzûme-i Kissa-i Kerbelâ'sı, 1a-69b. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ordu: Ordu Üniversitesi.

(Not: Beyitlerin sonundaki numaralar, ilgili eserlerdeki varak ve beyit numaralarını göstermektedir.)

Biñ iki yüz otuz birde bu kitâb oldı bünyâd

Nazma geldi güciyle oldı irşâd

(48-A/ 1)

Zilhiccenîñ sekiz gününde bu kitabı

Getürüp nazma bindirdim ey nâbî

(137-A/ 3280)

Bir süre adını zikretmediği bir tekkeye gelip burada hizmet ettiğini, yine burada bir pîre intisap ettiğini dile getirir. Hizmetinde bulunduğu tekkenin hangi tarikata bağlı olduğundan ve pirinin isminden bahsetmez:

Gelip bir tekkeye eyledim hizmet

Dilerim ammâ kim zây(i) olmaya ihtiyâcız du'â

(4-B/ 19)

Gelegel ey Seyyîd Nevruz niyâz-ı secde-i pîre

Na'ra-i ehl-i diliz ma'rifetde kemâletim var

(88-A/25)

Bir müddet gurbete gitmiş ve bundan ötürü de sıla hasreti çekmiştir. Memleketi Adana'dan uzakta yaşadığı yer ise Malatya'dır :

Ayrık diyârımdan ırak düşmüşem

Gözüm öñünde hayâl olubdur şıla

(4-B/ 17)

Aşlım şorarlara ise Adana şehrim

Gelip karîb düşdim saña ey Malatya

(4-B/ 15)

Bir tekkeye intisap eden Nevruz b. İsâ, tasavvuf erbabının mânevî yolculuğu sırasında geçmesi gereken dört aşamayı ifade eden “şeriat, tarikat, mârifet, hakikat” adlı dört kapıdan bahsetmekte (Uludağ, 2012: 110) ve bu kapıların anahtarının kendisinde olduğunu söyleyerek Allah yolunda bazı mânevî mertebeleri geçtiğini dile getirmektedir. Buradan hareketle tasavvuf eğitimi aldığını söyleyebiliriz. Ayrıca o bir hâfızdır:

Şerî'at tarîkat hakîkat ma'rifet bâbîñ

Miftâhı bizdedir yüz on dört sûre ezberim hatm-i Qur'âna geldim (99-A/24)

Câferî mezhebine mensuptur:

Ey gönül her ilm-i ma'rifete mâhir ola gör

Ca'ferî mezhebiz çekdigimiz gürûh-ı Nâci bayrağıdır bayrağı (66-B/ 5)

Sık sık ehl-i beyt sevgisini, Alevî-Bektâşî kültürünü, bu geleneğe olan hürmetini ve bağlılığını, Câferî inancında büyük öneme sahip on iki imamı⁵ dile getirir:

Gelegel Seyyid Nevruz Dede Garkın⁶ mürşidüm

Oı kadr-i evc-i Sulţân Nu'mân evliyâdan meded (29-A/ 7)

'Alî Şâh-ı velâyetdir gel kerâmetin bahrını bil

'Alîdir ma'dân-ı dürr-i hidâyet bize hoş vişâl (49-B/8)

Şâh Hasan hulkı Rızânî kemteriyim yolında

Şâh Hüseyin görünürdü çeşmimde hayâl (49-B/10)

Žeynel-'Abâ İmâm Bâkır Ca'fer (ü) Kâzım Rızâ

Takî Nakî 'Asgarî kalbimde mihmânetim var (87-B/4)

Şah Muhammed Mehdi çeğârda ma'sûm-ı pâk

Pîrim Sulţân Nu'mân baña emânetim var (87-B/5)

⁵ Bu imamlar sırasıyla şunlardır: Ali b. Ebû Tâlib (ö. 40/661), Hasan b. Ali (ö. 49/669), Hüseyin b. Ali (ö. 61/680), Ali Zeynelâbidîn (ö. 94/713), Muhammed el-Bâkır (ö. 114/733), Ca'fer es-Sâdık (ö. 148/765), Mûsâ el-Kâzım (ö. 183/799), Ali er-Rızâ (ö. 203/818), Muhammed et-Takî el-Cevâd (ö. 220/835), Ali en-Nakî el-Hâdî (ö. 254/868), Hasan b. Ali el-Askerî (ö. 260/874), Muhammed el-Mehdî el-Muntazar (el-Kâim, el-Hüccce; doğumu, 15 Şâban 255/29 Temmuz 869) (Fiğlalı, 2001: 143).

⁶ Ebu'l-Vefâ; soyu on iki imamdan İmam Zeynelâbidîn'e dayanan, 11. yüzyılda yaşamış, vefatından sonra adına nispetle Vefâîyye olarak anılan tarîkatin kurucusu olan bir şeyhtir. Irak ve Suriye'de oldukça yaygın olan bu tarîkatin Anadolu'nun kırsal kesimindeki aşiret ve boylar arasında yayılmasında büyük pay sahibi olan ise Dede Garkın'dır. Bektâşî çevrelerinde büyük öneme sahip olan ve saygı gören Dede Garkın'ın asıl adı ise Numan'dır (Şahin, 2014: 6).

Aynı zamanda seyyid olan şair, Allah'a olan imanını ve Hz. Peygambere olan sevgisini de sıklıkla dile getirmektedir:

Gelegel Seyyid Nevrûz Sultân Nu'mânı

Koyma elden dünyâyı yaksa atâş

(26-A/14)

Hakkı hak bilürüz Hak Resûlidir Muhammed

'Alîyy'ül-Murtaẓâ gibi destimde damânetim var

(87-B/2)

Kadınlar topluluğunun en temizi olarak nitelendirdiği Hz. Peygamberin eşi Hz. Hatice ve kızı Hz. Fatma da bu sevgiden nasibini almaktadır:

Nisâlar güzîni *Hadîce-i Kübrâ Fâtîmatü'z-Zehrâ*

Gürûh-ı nisâ hâşınî şefî'i pür-kemâl

(49-B/9)

Klasik Türk şiirinde âyet-i kerimelerden yararlanma metoduna bakacak olursak âyetler, bazen Arapça asıllarıyla tamamen veya kısmen, bazen de tercüme ve mâna yönünden telmih suretiyle kullanılırlar. Bunlara nâkis, lafzen, mânen iktibas denmektedir. Tevhid, münâcaat, na't başta olmak üzere özellikle dinî muhtevalı şiirlerde ve mutasavvıf şairlerin dîvânlarında âyetlere aynen veya meâlen yer verilir. Vezin veya kafiye zaruretiyle küçük değişiklikler yapılarak âyetlerin tam bir mana ifade edecek şekilde bir iki kelimesine yer verildiği de görülür. Böylece şair, üzerinde durduğu konunun daha iyi anlaşılmasını ve sözlerinin daha etkili olmasını sağlar (Sarı, 2009: 631-632). Bu şiir geleneğinin bir mensubu olan Nevrûz b. Îsâ da mesnevisinde âyetlerden yararlanmıştır. Âyetler Kur'ân-ı Kerim'deki sıralanışına göre ele alınacaktır. Ayrıca âyetler sadece beyit veya bendlerde yer almamış, konuya uygun yerlerde, aralarda da kullanılmıştır. Bu durumlarda âyetlerin geçtiği varak numaraları verilecektir.

Ayetler⁷:

1. "El-Hamdü'lîlâh...."⁸ Kur'ân-ı Kerim, Fâtîha Sûresi-1, 2.⁹ Âyet. Âyetin tamamı "El-hamdü li'llâhi Rabbi'l âlemin": "Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."

⁷ Çalışmada tespit edilen 38 âyetin 7 tanesi doğrudan ve âyetlerin tamamı alınarak iktibas edilmiştir. Kalan 31 tanesi ise dolaylı şekilde âyetlerle bağlantı kurularak ve olayın akışı içerisinde konuya uygun yerlerde iktibas edilmiştir. Âyetlerin tamamının iktibas edilmediği maddelerde ilgili âyetlerin tamamı ayrıca verilmiştir.

⁸ Ayet meallerinin yazımında şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli (2016). (Haz. Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. Kur'ân-ı Kerim Meâli (2013). (Haz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Hac etmek diledim eşigîñ kıldım ziyâret

Hamdülillâh vâsıl oldım hem müşerrefin

(82-A/24)

Elhamdülillâh varıp Resûl ile konuşuram

Hem-dem olup anıñ ile görüşürem

(25-A/613)

Kudretinden bizi insân eyledi Allâh

Bu şifât ile var itdi şükür *elhamdülillâh*

(40-B/1)

Şükür *elhamdülillâh* zevk içre sürdüm demi

Baňa yâdigâr her dem mîr İbrâhîm gönlüme

(46-A/1)

Kudretiyle bizi insân eyledi Rabbim Allâh

İtdi ihsân virdi ni'met şükür *elhamdülillâh*

(28-A/1)

2. "...Rabbü'l-Âlemîn" Kur'ân-ı Kerim, Fâtiha Sûresi-1, 2. Âyet. Âyetin tamamı "El-hamdü li'llâhi Rabbi'l âlemin": "Hamd, âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur."

Eytdiler yâ İlâhî *Rabbü'l-Âlemîn*

Bu kavm-i gümrâh elimde 'ibâdü'l-müslimîn

(105-B/2411)

'Âlemi yokdan var itdiñ *Rabbü'l-Âlemîn*

Lâ 'amûd durur emriñ ile semâvat (u) zemîn

Muhammed habîbîndir 'Alî şâh-ı güzîn

Lâ fetâ illâ 'Alî illâ seyfe illâ zülfigâr

(23-B/1)

Cümleden sevgili yaraddı anı *Rabbü'l-Âlemîn*

Nebîler içre aña yokdır misl-i bedel

(49-B/5)

⁹ Aralarında İmam Ebu Hanife'nin de bulunduğu bir gurup fakihe göre besmele, Fâtiha'dan ve diğer sûrelerden bir âyet değildir, sadece Neml sûresinin 30. âyetinde geçen besmele âyettir (27/30). Diğerleri sûre başlarında teberrüken yazılmıştır. Onun için namazda sesli okunmaz. Aralarında İmam Şâfiî'nin de bulunduğu diğer bir gurup fakihe göre besmele Fâtiha ve diğer sûrelerin ilk âyetidir. Şâfiîler besmeleyi namazda sesli okurlar (Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, 2016: VIII). Bu çalışmada besmeleden sonra "El-Hamdü li'llâh...." ifadesiyle başlayan âyet, 2. âyet olarak alınmıştır.

Ben bu ma'sûmları nice idem yâ *Rabbü'l-Âlemîn*

Her tarafından hased ider kamu lâ'în

(55-B/1346)

Diñle şâhımıñ meth'in idem dîn-i emîn

Eger fütüvvet virir ise *Rabbü'l-Âlemîn*

(81-B/1)

Pehlivânlar eytdiler yâ İlâhî *Rabbü'l-âlemîn*

Yedi gündür şu içmedi 'ibâdü'l-müslimîn

(95-A/2173)

Viresiñ cümlesine meded kıl *Rabbü'l-Âlemîn*

Yüzüm karasın yüzüme furma el-amân meydâna geldim

(99-A/27)

3. "...fî sebîli'llâh..."¹⁰ Kur'ân-ı Kerim, Bakara Sûresi-2, 154. Âyet. Âyetin tamamı "Ve lâ tekûlû limen yuktelu fî sebîli'llâhi emvâtün bel ehyâun velâkin lâ teş'urûn": "Allah yolunda öldürülenlere ölümler demeyin. Bilâkis onlar diridirler, lâkin siz anlayamazsınız."

Fî sebîli'llâh rûhın teslîm itdi Mevlâyâ

Toğru gitdi cân-ı şîrîni cennet-i a'lâyâ

(51-A/1221)

4. "...Kâlû innâ li'llâhi innâ ileyhi râci'ûn" Kur'ân-ı Kerim-2, Bakara Sûresi, 156. Âyet. Âyetin tamamı "Ellezine izâ esâbethüm musîbetün kâlû innâ li'llâhi ve innâ ileyhi râci'ûn": "Onlar; başlarına bir musibet gelince, 'Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz' derler."

Rahmeten vüs'aten *kâlû innâ lillâh* Şâh Hasan

Innâ ileyhi râci'ûn Rahmetu'llâh Şâh Hasan

(32-B/828)

¹⁰ Fî sebîli'llâh kelimesi "Allah yolunda" anlamına gelir ve Kur'an'da kırk beş ayette geçer. Genellikle de Allah yolunda savaşmak, ölmek, öldürmek, hicret etmek, cihat etmek, infak etmek anlamlarında kullanılır. (Bakara, 2/154, 190, 195, 218, 244, 246, 261, 262, 273; Âl-i İmrân, 3/13, 146, 157, 167, 169; Nisâ, 4/74, 75, 76, 84, 89, 94, 95, 100; Mâide, 5/54; Enfâl, 8/60; 72; 74; Tevbe, 9/19, 20, 34, 38, 41, 81, 111, 120; Hacc, 22/58; Nûr, 24/22; Muhammed, 47/4, 38; Hucurat, 49/15; Hadîd, 57/10; Saff, 61/11; Müzzemmil, 73/20; Nisâ, 4/94)

Rûhunu kabz eyledi *qâlu innâ lillâh*

Cânını teslim eyledi Raḥmetu'llâh

(137-A/3274)

Şehîd oldı ol pîr *qâlu innâ lillâh*

Ve innâ ileyhi râci'ûn raḥmetu'llâh

(51/A/1120)

Şehîd oldı mazlûm *qâlu innâ lillâh*

Rûhına şad hezârân biñ raḥmetu'llâh

(101-A/2297)

5. "...fi'l-ilmî ille'r-râsihûn..." Kur'ân-ı Kerim-3, Âl-i İmrân Suresi, 7. Ayet. Âyetin tamamı "Hüvellezi enzele 'aleyke'l-kitâbe minhü 'âyâtün muhkemâtün hünne ümmü'l-kitâbi ve üharu müteşâbihâtün fe emmellezîne fi kulûbihim zeygun fe yettebiûne mâ teşâbehe minhübtigâel-fitneti vebtigâe te'vilihî ve mâ ya'lemü te'vilehu illa'llâhu ve'r-râsihûne fi'l-ilmî yekûlûne âmennâ bihî küllün min 'ındi rabbînâ ve mâ yezzekkerû illâ ülü'l-elbâb": "Sana kitabı indiren O'dur. Onun (Kur'an) bir kısım âyetleri muhkemdir, ki bunlar kitabın esasidir; diğerleri ise müteşâbihtir. Kalplerinde eğrilik bulunanlar, fitne çıkarmak ve onu (kişisel arzularına göre) te'vil etmek için ondaki müteşâbihlerin peşine düşerler. Halbuki onun te'vilini ancak Allah bilir; bir de ilimde yüksek pâyeye erişenler. Derler ki: Ona inandık, hepsi rabbimiz katındandır. (Bu inceliği) yalnız akliselim sahipleri düşünüp anlar."

Dediler *fi'l-ilmî ille'r-râsihûn*

Qâlu innâ li'llâhi innâ ileyhi râci'ûn

(28-A/691)

6. "...ilâ yevmi'l-kıyâm..."¹¹ Kur'ân-ı Kerim, Nisâ Sûresi-4, 87. Ayet. Âyetin tamamı "Allahu lâ ilâhe illâ hüve leyceme'annekûm ilâ yevmi'l-kıyâmeti lâ raybe fihi ve men esdaku mina'l-lâhi hadîsâ": "Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır. Andolsun, sizi kıyamet gününde mutlaka bir araya toplayacaktır. Bundan asla şüphe yoktur. Kimdir sözü Allah'inkinden daha doğru olan."

İlâ yevmi'l-kıyâm la'net okur bize cümle nâs

Ebedî cehenneme kalmağa oluruz sebab-i bâ'ış

(45-A/1119)

İlâ yevmi'l-kıyâm Havâriciñ şânına la'netu'llâh

Rûhın Hakkâ teslim itdi Müslim raḥmetu'llâh

(55-A/1336)

Biz de la'net idelim hâşıl-ı kelâm

¹¹ "yevmi'l-kıyâme" Kur'ân-ı Kerîm'de yetmiş yerde geçer ve "kıyamet günü" anlamına gelir. (Hac 22/7, Mü'min 40/59, Nahl 16/77, Enbiyâ 21/1, Kamer 54/1, A'râf 7/187, Lokman 31/34, Ahzab 33/63, Kıyâme 75/1)

Teberrâh olsun <i>ilâ yevmi'l-kıyâm</i>	(59-A/1446)
Külün şavırdılar la'net hâbîs canına	
<i>ilâ yevmi'l-kıyâm</i> teberrâh olsun şânına	(60-A/1474)
Senden soñra gelenler saña la'net	
Oğurlar tâ <i>ilâ yevmi'l-kıyâmet</i>	(65-B/1602)

7. “Ve men katele yaktul mü'minen müte'ammiden fe cezâühû cehennemü hâliden ve gâzıba'llâhu 'aleyhi ve le'anehû ve e'adde lehû...” Kur'ân-ı Kerim, Nisâ Sûresi-4, 93. Âyet. Âyetin tamamı “Ve men katele yaktul mü'minen müte'ammiden fe cezâühû cehennemü hâliden fihâ ve gâzıba'llâhu 'aleyhi ve le'anehû ve e'adde lehû 'azâben 'azîmâ”: “Kim bir mü'mini kasten öldürürse cezası, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah, ona gazap etmiş, lânet etmiş ve onun için büyük bir azap hazırlamıştır.”

“Ve men katele yaktul mü'minen müte'ammiden fe cezâühû cehennemü hâliden ve gâzıba'llâhu 'aleyhi ve le'anehû ve e'adde lehû” (66-A)

8. “...cehennemu ve sâ'et maşîra.” Kur'ân-ı Kerim, Nisâ Sûresi-4, 97. Âyet. Âyetin tamamı “İnnellezine teveffâhümül melâiketü zâlimî enfüsihim kâlû fîma küntüm kâlû künnâ müstaz'afîne fi'l arzi kâlû elem tekün arzu'llâhi vâsi'aten fetühâciru fihâ feûlâike me'vâhüm cehennemu ve sâ'et maşîra”: “Kendilerine zulmetmekte iken meleklerin canlarını aldığı kimseler var ya; melekler onlara şöyle derler: “Ne durumdaydınız?” (Niçin hicret etmediniz?) Onlar da, “Biz yeryüzünde zayıf ve güçsüz kimselerdik” derler. Melekler, “Allah'ın arzı geniş değil miydi, orada hicret etseydiniz ya!” derler. İşte bunların gidecekleri yer cehennemdir. O ne kötü varış yeridir.”

“...cehennemu ve sâ'et maşîra” (66-A)

9. “Ülâ'ike hümu'l-kâfirüne haqqan ... li'l-kâfirîne 'azâben mühînen.” Kur'ân-ı Kerim, Nisâ Sûresi-4, 151. Âyet. Âyetin tamamı “Ülâ'ike hümu'l-kâfirüne haqqan ve a'tednâ li'l-kâfirîne 'azâben mühînen”: “İşte gerçekten kâfirler bunlardır ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.”

“Ülâ'ike hümu'l-kâfirüne haqqan ... li'l-kâfirîne 'azâben mühînen.” (45-B)

10. “...innallâhe hâremehümâ 'ale'l-kâfirîn” Kur'ân-ı Kerim, A'râf Sûresi-7, 50. Âyet. Âyetin tamamı “Ve nâdâ ashâbü'n-nâri ashâbe'l-cenneti en efîzû 'aleynâ mine'l-mâi ev mimmâ rezakakümü'llâhü kâlû innallâhe hâremehümâ 'ale'l-kâfirîn”: Cehennemlikler de cennetliklere, “Ne olur, sudan veya Allah'ın size verdiği rızıktan biraz da bizim üzerimize akıtın” diye çağırırlar. Onlar, “Şüphesiz, Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır.” derler.”

“...innallâhe hâremehümâ 'ale'l-kâfirîn” (125-B)

11. “El-‘Arabü eşeddü küfran ve nifâkan ... ellâ ya’lemû hüdûdemâ enzele’llâhü ...” Kur’ân-ı Kerim, Tevbe Sûresi-9, 97. Âyet. Âyetin tamamı “El-‘Arâbü eşeddü küfran ve nifâkan ve ecderu ellâ ya’lemû hüdûdemâ enzele’llâhü alâ resûlihî v’allâhü ‘alîmün hakîm”: Bedevîler, kâfirlik ve münafıklık bakımından hem daha beter, hem de Allah’ın Resûlüne indirdiği kanunları tanımamaya daha yatkındır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir.

“El-‘Arabü eşeddü küfran ve nifâkan ... ellâ ya’lemû hüdûdemâ enzele’llâhü ...” (13-B)

12. “...Bi’smi’llâh...” Kur’ân-ı Kerim, Hûd Sûresi-11, 41. Âyet. Âyetin tamamı “Ve kâlerkebû fîhâ bi’smi’llâh mecrâhâ ve mürsâhâ inne Rabbî le gafûrur rahîm”: “(Nûh), “Binin ona. Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah adıyladır. Şüphesiz Rabbim çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” dedi.

Bi’smi’llâh deyip kaçdı dîn-i çerâk

Taşra çıkıp destine aldı matrâk

(15-B/1)

Zeyn’el-‘Âbidîn ‘âl-i ‘abâ İmâm

Bi’smi’llâh minbere başdı qadem

(132-B/3168)

13. “...Aḥkemü’l-ḥâkimîn” Kur’ân-ı Kerim, Hûd Sûresi-11, 45. Âyet. Âyetin tamamı “Ve nâdâ Nûhun Rabbehu fekâle Rabbi innebnî min ehli ve inne va’deke’l-Hakku ve ente Aḥkemü’l-ḥâkimîn”: Nûh, Rabbine seslenip şöyle dedi: “Rabbim! Şüphesiz oğlum da ailemdendir. Senin va’din elbette gerçektir. Sen de hükmedenlerin en iyi hükmedenisin.”

Levh-i Maḥfûzda yazmış Rabbü’l-‘Âlemîn

Takdîr etmiş Aḥkemü’l-ḥâkimîn¹²

(23-A/568)

Cebrâ’il ‘arz itdi Rabbü’l- ‘Âlemin(e)

Huzûr-ı dîvâna Aḥkemü’l-ḥâkimîne

(30-A/725)

14. “...velâ yezîdü’z-zâlimîne illâ ḥasâran” Kur’ân-ı Kerim, İsrâ Sûresi-17, 82. Âyet. Âyetin tamamı “Ve nünezzilû mine’l-Kur’âni mâ hüve şifâün ve rahmetün li’l-mü’minîne velâ yezîdü’z-zâlimîne illâ ḥasâran”: Biz Kur’andan, mü’minler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz. Zalimlerin ise Kur’an, ancak zararını arttırır.

¹² Bu ibare Hud sûresinden başka Tîn sûresinde de geçmektedir. (95-8)

“...velâ yeẓîdü’z-zâlimîne illâ ħasâran”

(125-B)

15. “*Ve eşrikhu fî emrî*” Kur’ân-ı Kerim, Tâhâ Sûresi-20, 32. Âyet: “Ve onu işime ortak kıl.”

“*Key nusebbihake kesîran*” Kur’ân-ı Kerim, Tâhâ Sûresi-20, 33. Âyet: “Böylece seni bol bol teşbih edelim.”

“*Ve nezkureke kesîran*” Kur’ân-ı Kerim, Tâhâ Sûresi-20, 34. Âyet: “Ve çok çok analım seni.”

“*İnneke künte binâ başîran*” Kur’ân-ı Kerim, Tâhâ Sûresi-20, 35. Âyet: “Şüphesiz sen bizi görmektesin.”

Ve eşrikhu fî emrî key nusebbihake kesîran

Ve nezkureke kesîran inneke künte binâ başîran

(29-B)

16. “*...Bî’smî’llâhî’r-rahmânî’r-rahîm*” Kur’ân-ı Kerim, Neml Sûresi-27, 30. Âyette ve Tevbe sûresi (9) hariç tüm sûrelerin başında geçer. “İnnehu min Süleymâne ve innehu Bismî’llâhî’r-rahmânî’r-rahîm: “Mektup Süleyman’dan gelmiştir. O, “Rahman ve rahîm olan Allâh’ın adıyla” diye başlamaktadır.”

Ĥudâyı zıkr it di *Bismî’llâhî’r-rahmânî’r-rahîm*

Ẓü’l-Celâliñ biñ bir ismi var biri Şâkir (ü) ‘Alîm

(64-B/1)

17. “*...innemâ yûridu’llâhü liyüzhibe ‘ankümü’r-ricse ehle’l-beyti ve yuṭahhiraküm taṭhîran*” Kur’ân-ı Kerim, Ahzâb Sûresi-33, 33. Âyet. Âyetin tamamı “Ve karne fî buyûtikünne velâ teberrecne teberruce’l-câhiliyyeti’l-ûlâ ve ekimne’s-salâte ve âtîne’z-zekâte ve etî’ne’llâhe ve Resûlehu innemâ yûridu’llâhü liyüzhibe ‘ankümü’r-ricse ehle’l-beyti ve yuṭahhiraküm taṭhîran”: “Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah’a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”

İnnemâ yûridu’llâhü liyüzhibe ‘ankümü’r-ricse ehle’l-beyti ve yuṭahhiraküm taṭhîran

(105-A)

18. "...aduvvü'l-leküm" Kur'ân-ı Kerim, Yâsin Sûresi-36, 60. Âyet. Âyetin tamamı "Elem a'hed ileykün yâ benî Âdeme en lâ ta'budu's-şeytâne innehü leküm 'aduvvü'n-mübîn": "Ey Âdemoğulları! Ben, size, şeytana kulluk etmeyin. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır, diye emretmedim mi?"

'aduvvü'l-leküm

(70-B)

19. "...evvele meretin ve hüve bî külli hâkın 'alîm" Kur'ân-ı Kerim-36, Yâsin Sûresi, 79 Âyet. 79. Âyetin tamamı "Kul yuhyihellezî enşeahâ evvele merratin ve hüve bî külli hâkın 'alîm": De ki: "Onları ilk defa var eden diriltecektir. O, her yaratılmışı hakkıyla bilendir."

"Ellezî ce'aleleküm mineşşeceri'l-ağdari nâren..." Kur'ân-ı Kerim, Yâsin Sûresi-36, 80. Âyet. 80. Âyetin tamamı "Ellezî ce'aleleküm mineşşeceri'l-ağdari nâren fe izâ entüm minhü tûkidûn": "O, sizin için yeşil ateşten ağaç yaratandır. Şimdi siz ondan yakıp duruyorsunuz."

Evvele meretin ve hüve bî külli hâkın 'alîm

Ellezî ce'aleleküm mineşşeceri'l-ağdari nâren

(29-B)

20. "...lâ ilâhe illallâh..." Kur'ân-ı Kerim, Sâffâf Sûresi-37, 35. Âyet. Âyetin tamamı "İnnehüm kânû izâ kîle lehüm lâ ilâhe illallâhu yestekbirûn": "Çünkü onlara: Allah'tan başka tanrı yoktur, denildiği zaman kibirle direnirlerdi."

Barmağın kaldırıp didi *lâ ilâhe illallâh*¹³

Hakkâ Muhammeddür hâbîb-i Hâk Resûlullâh

(130-A/3087)

Dedi eşhedü enlâ ilâhe illallâh

Diyü ađdıñuz kimdür yâ 'ibâdallâh

(133-B/3183)

21. "...kezâlike neczü'l-muhsinîn" Kur'ân-ı Kerim, Saffât Sûresi-37, 105. Âyet. 105. Âyetin tamamı "Kad saddakte'r-ru'yâ innâ kezâlike neczi'l-muhsinîn": Gördüğün rüyanın hükmünü yerine getirdin. Şüphesiz biz iyi ve yararlı işleri en güzel şekilde yapanları mükâfatlandırırız.

"Selâmün 'alâ İbrâhim" Kur'ân-ı Kerim, Saffât Sûresi-37, 109. Âyet. "İbrahim'e selâm olsun.

¹³ "lâ ilâhe illallah" (Allah'tan başka ilah yoktur.) lafzı Kur'ân-ı Kerim'de Muhammed Sûresi 19. Âyette de geçmektedir.

Efendim sulţânım şâhim İbrâhim mîr-i ziyâ

Selâmün 'alâ İbrâhim kezâlike neczi'l-muhsinîn

(82-A/21)

22. "...lem temüt fi menâmihâ feyümsikü'l-letî kağâ 'aleyhe'l-mevte ve yürsilü'l-ühran..." Kur'ân-ı Kerim, Zümer Sûresi-39, 42. Âyet. Âyetin tamamı "Allâhu yetevveffe'l-enfüsehine mevteihâ velletî lem temüt fi menâmihâ feyümsikü'l-letî kağâ 'aleyhe'l-mevte ve yürsilü'l-ühra ilâ ecelin müsemman inne fi zâlike laâyâtin likavmin yetefekkerûn": "Allah (ölen) insanların ruhlarını öldüklerinde, ölmeyenlerinkini de uykularında alır. Ölümüne hükmettiklerinin ruhlarını tutar, diğerlerini belli bir süreye (ömürlerinin sonuna) kadar bırakır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır."

Lem temüt fi menâmihâ feyümsikü'l-letî

Kađâ 'aleyhe'l-mevte ve yürsilü'l-ühran

(29-B)

23. "...kadcâ'eküm resûli'm-mübîn" Kur'ân-ı Kerim, Duhân Sûresi-44, 13. Âyet. Âyetin tamamı "Ennâ lehümü'z-zikrâ ve kadcâ'ehüm resulün mübîn": "Nerede onlarda öğüt almak?! Oysa kendilerine (gerçeği) açıklayan bir peygamber gelmişti."

Zâkir-i hânedân-ı Resûl olmuşsun şehâ

Seniñ arzuñ ve kadcâ'eküm resulün mübîn

(82-A)

24. "...ve zevvecnâhüm bihûrin 'îyn" Kur'ân-ı Kerim, Duhân Sûresi-44, 54. Âyet. Âyetin tamamı "Kezâlike ve zevvecnâhüm bihûrin 'îyn": "İşte böyle. Ayrıca onları iri siyah gözlü hurilerle evlendirmişizdir."

Ehl-i beytiñ bârekallâh lâıyık görmüş saña

Methim sezâdır ve zevvecnâhüm bihûrin 'îyn

(82-A/22)

25. "...ve züyyine zâlike fi kulûbiküm ve zanentüm zanne's-sev'i ve küntüm kavmen buran" Kur'ân-ı Kerim, Fetih Sûresi-48, 12. Âyet. Âyetin tamamı "Bel zanentüm en len yen kalibe'r-resûlü ve'l-mü'minîne ilâ ehlihim ebeden ve züyyine zâlike fi kulûbiküm ve zanentüm zanne's-sev'i ve küntüm kavmen buran": "(Ey münafiglar!) Siz aslında, Peygamberin ve inananların bir daha ailelerine geri dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu, sizin gönüllerinize güzel gösterildi de kötü zanda bulundunuz ve helâkı hak eden bir kavim oldunuz."

Ve züyyine zâlike fi kulûbiküm ve zanentüm

Zanne's-sev'i ve küntüm kavmen buran

(29-B)

26. "...kâbe kavseyni ev ednâ" Kur'ân-ı Kerim, Necm Sûresi-53, 9. Âyet. Âyetin tamamı "Fekâne kâbe kavseyni ev ednâ": "(Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu."

Habîbiñ nûr-ı Muhammedü'l-Muştafâ

Faḥr-ı 'âlem Kâb-ı Kavseyni ev ednâ

(105-B/2413)

27. "...ersele cibâl" Kur'ân-ı Kerim, Haşr Sûresi-59, 21. Âyet. Âyetin tamamı "Lev enzelâ hâza'l-Kur'âne 'alâcebelin laraeytehu hâşî'an mütesaddî'an min haşyeti'l-lâhi ve tilke'l-emsâlü nadribuhâ linnâsi la'allehüm yetefekkerûn": "Eğer biz, bu Kur'ân'ı bir dağa indirseydik, elbette sen onu Allah korkusundan başını eğerek parça parça olarak görürdün. İşte misaller! Biz onları insanlara düşünsünler diye veriyoruz."

'Âlim iseñ ger 'amel eyle pîrin bilip id ikrâr

Herkeş pîrin bilmeli nitekim Ḳur'ânda buyurur ersele cibâl

(50-B/31)

28. "...naşrun minallâhi ve fethün qarîb ve beşşiri'l-mü'minîn" Kur'ân-ı Kerim, Saff Sûresi-61, 13. Âyet. Âyetin tamamı "Ve uhrâ tuhibbûnehâ naşrun minallâhi ve fethün qarîb ve beşşiri'l-mü'minîn": "Seveceğiniz başka bir şey daha var: Allah'tan yardım ve yakın bir fetih. Müminleri (bunlarla) müjdele."

İki kaşı arasında ḥaṭṭ-ı ṭurre çekilmiş

Naşrun minallâhi ve fethün qarîb ve beşşiri'l-mü'minîn

(81-B/14)

29. "İnnemâ emvâlüküm ve evlâdüküm..." Kur'ân-ı Kerim, Teğâbun Sûresi-64, 15. Âyet. Âyetin tamamı "İnnemâ emvâlüküm ve evlâdüküm fitnetün vallâhu 'indehû ecrûn 'azîm": "Mallarınız ve çocuklarınız ancak birer imtihandır; Allah katında ise büyük bir mükâfat vardır."

İnnemâ emvâlüküm ve evlâdüküm

(70-A)

30. "...keyfe nezîr" Kur'ân-ı Kerim, Mülk Sûresi-67, 17. Âyet. Âyetin tamamı "Em emintüm men fî's-semâi' en yursile 'aleyküm hâsîben feseta'lemûne keyfe nezîr": "Yahut gökte olanın üzerinize taş yağdıran (bir fırtına) göndermeyeceğinden emin misiniz? İşte (bu) tehdidimin ne demek olduğunu yakında bileceksiniz!"

Oİ iki baş Ḳur'ân okurdu keyfe nezîr

Şöyle ki anlarıñ avâzı itdi te'şîr

(58/B/1440)

31. “*Hel etâ ‘ale’l-insâni hînun mine’d-dehri lemyekûn şey’en mezkûran*” Kur’ân-ı Kerim, İnsan Sûresi-76, 1. Âyet. Tefsirlerde İnsan sûresinin Hel etâ ile başlayan ilk âyeti ile Hz. Ali arasında direkt bir bağlantı kurulmaz. Ancak aynı sûrenin 5. Ve 22. âyetleri arası âyetlerin iniş sebebi olarak Hz. Ali ve ailesinin sabır dolu davranışları gösterilir. İsmail Hakkı Bursevî bu konu hakkın da tefsirinde şöyle açıklar: “Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin hastalanırlar. Ziyaretlerine gelen Hz. Peygamber ve sahabeler Hz. Ali’ye bu durum karşısında adak kesmesi tavsiyesinde bulunur. Bunun üzerine Hz. Ali ve Hz. Fâtîma üç gün oruç adarlar. Duaları kabul olup çocukları iyileşice de oruç tutmaya başlarlar. Oruçlu oldukları ilk akşam iftar vaktinde kapılarına fakir bir dilenci gelir ve onlardan yiyecek ister. Onlar da verir ve su ile oruçlarını açarlar. Orucun ikinci günü yetim bir çocuk, üçüncü günü ise bir esir gelir ve yemek isterler. Hz. Ali yine yiyecekleri verir ve iftarlarını su ile yaparlar. Üç gün boyunca sadece su ile idare eden hane halkı güçsüz düşer ve bu durumdan haberdar olan Hz Peygamber bu duruma üzülür. Bunun üzerine Cebrail Hz. Peygambere “Allah ehli beytin konusunda seni kutluyor.” der ve İnsan sûresini okur.” (Bursevî, Rûhu’l-beyan, X, 268-269’dan naklen Sarıkaya, 2004: 33). Bu olay, sûrenin iniş sebeplerinden biri olarak rivayet edilmektedir ve şairler tarafından bu anlam doğrultusunda kullanılmaktadır.

İlk beyitte âyet bütünüyle iktibas edilmiştir. Eserdeki diğer kullanımlarda “Hel etâ” şeklinde alınmıştır. Âyetin anlamı: “İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?”

Hel Etâ ‘ale’l-insâni hînun

Mine’d-dehri lemyekûn şey’en mezkûran

(29-B)

Muhammediñ şanıdır Tâhâ Yâsîn tenzîl

İnnâ Fetañnâ *Hel Etâ ‘Alîniñ* şanıdır bil

(29-B/1)

Resûl-i Ekremdir nûr-ı Muhammed Muştafâ

Şîr-i Hudâdır Şâh ‘Aliyyü’l-Murtazâ

Şânına indi *Sûre-i Hel etâ*

Lâ fetâ illâ ‘Alî illâ seyfe illâ zülfigâr

(23-B/II)

‘Alîdir mürüvvet kânı lâ’l (ü) ya’kûd ma’deni

‘Alîniñ *Hel etâ* şanı Hudânıñ şîr (ü) aşlanı

Şallû ‘alâ nûr-ı Muhammed Muştafâ

Rahmetu’llâhi şâh-ı ‘Aliyyü’l-Murtazâ

(27-A/III)

'Alî Seyfullâhdır şâhib-i Zülfigâr

Nâzil oldu hakkında *Hel Etâ* şânıdır Murtazâ

(40-A/13)

Ve hem hakkında nâzil oldu sûre-i *Hel Etâ*

Tañrı aña arşlanım dedi hem buyurdu lâ fetâ

(48-B/1182)

'Alîye nûrım şîrim aslanım dedi Hudâ

Ve hem hakkında nâzil oldu *Hel etâ*

(70-A/1703)

Hak Te'âlâ 'Alîniñ şânına *Hel etâ*

Demedi mi hakkında hem lâ fetâ

(76-B/1840)

Lâ fetâ illâ 'Alî seyfe illâ zülfigâr

Hel etâ şânına geldi tahkîk bil anı

(101-A/13)

Hel etâ şânına geldi seyf-i seyfullâh

Ve hem kudretu'llah Kır'ân-ı tilâvetdir 'Alî

(113-B/11)

Haydariñ şânına geldi sûre-i *Hel etâ*

Seyf-i seyfu'llâhdır hem lâ fetâ

'Alîyi beşer añlayan eyler haţâ

'Alî nûrdur 'Alî nûrdur 'Alî nûr

(119-A/II)

Benim ol Resûl-i girdigâr hem

Atam şânına indi sûre-i *Hel etâ*

(120-B/2)

Dedem Muhammed Tañrı aşlanı 'Alî babam

Hel etâ dedi anıñ hakkında Settâr

(106-A/2)

32. “İnne'l-lezîne fetenu'l-mü'minîne ve'l-mü'minâti şumme lem yetûbû felehüm 'azâbü cehenneme velehüm'azâbü'l-ğarîk” Kur'ân-ı Kerim, Burûc Sûresi-85, 10. Âyet. Âyetin anlamı: “Şüphesiz inanmış erkeklerle inanmış kadınlara işkence edip sonra tevbe de etmeyenlere cehennem azabı ve (orada) yanma cezası vardır.”

İnne'l-lezîne fetenu'l-mü'minîne ve'l-mü'minâti şumme lem yetûbû felehüm 'azâbü cehenneme velehüm'azâbü'l-ğarîk”

(45-B)

33. “İnne Rabbeke lebi'l-mirşâd” Kur'ân-ı Kerim, Fecr Sûresi-89, 14. Âyet. Âyetin anlamı: “Şüphesiz rabbin her şeyi yakından izlemektedir.”

'Amel eylemek gerekdir 'ilmiñi ey hoca-yı 'azîz

Sûre-i Fecrde buyurur inne Rabbeke lebi'l-mirşâd

(48-A/5)

SONUÇ

Bir tekkeye intisâb edip dinî ilimleri öğrenmiş ve tasavvuf eğitimi almış olan Nevruz b. İsa'nın mesnevisinde 38 âyet tespit edilmiştir. Aynı zamanda hâfız olan şair 7 âyeti tamamen, 31 âyeti ise kısmen iktibas etmiş ve bu âyetler 33 madde altında toplanmıştır. 21. maddedeki Saffât sûresinin 105 ve 109. âyetleri; 19. maddedeki Yâsîn sûresinin 79 ve 80. âyetleri; 15. maddedeki Tâhâ sûresinin 32, 33, 34 ve 35. âyetleri aynı beyitte ve sadece bir yerde geçtiği için aynı maddede ele alınmıştır. Âyetler sadece beyit veya bend içerisinde değil aynı zamanda konular arası geçişlerde, konuya uygun yerlerde ve aralara da serpiştirilmiştir.

İlm-i nucûm ve remil ilmini öğrenen, tasavvuf eğitimi almış bir hâfız olan Nevruz b. İsa'nın tüm bu özellikleri, hem yetiştiği çevreyi hem de Klasik Türk Edebiyatı geleneği içinde yer alan şairlerin genel manada aldığı eğitimi göstermesi açısından önemlidir. Bu geleneğe mensup şairlerin bir çoğunda olduğu gibi Nevruz b. İsa da Klasik Türk Edebiyatı'nın kaynaklarından olan İslâm tarihiyle ilgili bir konuyu, Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da şehit edilmesi olayını, mesnevisinde işlemiş, bunu yaparken de âyetlerden yararlanmış ve bu âyetleri fikirlerini en güzel şekilde ifade etmek, düşüncelerini desteklemek için kullanmıştır.

Manzûme-i Kissa-i Kerbelâ adlı mesnevide işlenen konu ve âyetlere bu denli yer verilmesi; genelde Klasik Türk Edebiyatı'nın, özelde ise Nevruz b. İsa'nın İslâmî gelenekten ne denli yararlandığını göstermesi açısından önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akün, Ömer Faruk (1994). Divan Edebiyatı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi cilt 9, s. 389-427.
- Bursevî, İsmâil Hakkı; Tefsiru Rûhi'l-beyân, I-X, İstanbul 1389.
- Çağlayan, Bünyamin (1997). *Kerbelâ Mersiyeleri*. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Çakır, Mümine (2012). Kadîmî'nin Kerbelâ Mersiyeleri. Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish of Turkic. Volume 7/1.
- Çakır, Numan (2018). Kur'an'da Kıyâmet İsimleri. İlahiyat Fakültesi Dergisi. Mart/2018, Yıl: 5, Sayı: 9, s. 9-53.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi (2001). İsnâşeriyye. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. cilt 23, s. 142-146.
- Güngör, Şeyma (2003). Maktel-i Hüseyin. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi cilt 27, s. 456-457.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli (2016). (Haz. Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kur'an-ı Kerim Meâli (2013). (Haz. Halil Altuntaş, Muzaffer Şahin). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Nevrûz b. İsâ, Manzûme-i Kissa-i Kerbelâ, 06 Ankara Milli Kütüphane, Yazma Numarası Hk 5044/1.
- Sarıkaya, Meliha Yıldırım (2004). Türk-İslâm Edebiyatında Hz. Ali. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Sarı, Mehmet (2009). Askerî Muhammed Gülaboğlu Dîvânı'nda Geçen Âyetler. A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. Sayı 39, Erzurum, s.631-650.
- Şahin, Haşim (2014). Selçuklu ve Erken Osmanlı Döneminde Vefâiyye Tarikatı. Türk Kültürü Ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi. S. 70, s. 39-54.
- Tatçı, Mustafa (1998). *Hayretî'nin Dinî-Tasavvufî Dünyası*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Uludağ, Süleyman (2012). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kalcı Yayınları.

